

**OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

**TERMIZ MUHANDISLIK-TEXNOLOGIYA
INSTITUTI**

**“PAXTA TOZALASH, TO‘QIMACHILIK VA YENGIL
SANOAT SOHALARINING TEXNOLOGIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH”
MAVZUSIDAGI
XALQARO ILMIIY-AMALIY ANJUMAN**

2023-YIL 20-21-OKTABR

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

**TERMIZ MUHANDISLIK-TEKNOLOGIYA
INSTITUTI**

**“PAXTA TOZALASH, TO‘QIMACHILIK VA YENGIL SANOAT
SOHALARINING TEXNOLOGIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH”**

mavzusidagi xalqaro ilmiy-texnik anjumanning

MATERIALLARI TO‘PLAMI

1-QISM

Termiz - 2023

Ushbu to'plamda Oliy ta'lim muassasalar va ilmiy-tadqiqot institutlarida faoliyat ko'rsatayotgan professor-o'qituvchi va talabalarning ilmiy tadqiqot ishlarining natijalari e'lon qilingan. Anjuman materiallari Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 2-maydagi 118-sonli qaroriga asosan bajarildi.

Mas'ul muharrir:

O'.Axmedov

Termiz muhandislik-texnologiya instituti rektori

Tahrir hay'ati:

M.Urozov	Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, tashkiliy qo'mita raisi
Z. Xudoyqulov	O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais o'rinbosari
M. Majitov	Yoshlar masalalari, ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais o'rinbosari
Q.Jumaniyazov	"Paxtasanoat ilmiy markazi" AJ Ilmiy ishlar va innovatsiya bo'yicha bosh direktorning birinchi o'rinbosari
X.Kamilova	Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti O'quv ishlari bo'yicha prorektori
A.Salimov	Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti Tabiiy tolalarni dastlabki ishlash texnologiyasi kafedrasida professori
B.Doniyorov	Jizzax politexnika instituti To'qimachilik maxsulotlarini qayta ishlash kafedrasida mudiri
B.Amanov	Ilmiy-tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i
N.Safarov	Yengil sanoat va oziq-ovqat texnologiyalari kafedrasida mudiri
O. Ochildiyev	Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi kafedrasida mudiri
A. Allanazarov	Muhandislik va kompyuter grafikasi kafedrasida mudiri
F.Omonov	Elektrotexnika, elektromexanika va elektrotexnologiya kafedrasida mudiri
B.Qarshiyev	Yengil sanoat va oziq-ovqat texnologiyalari kafedrasida, PhD., katta o'qituvchisi
O.Abdurahmonov	Yengil sanoat va oziq-ovqat texnologiyalari kafedrasida, PhD., katta o'qituvchisi
R.Yangiboyev	Yengil sanoat va oziq-ovqat texnologiyalari kafedrasida, PhD., katta o'qituvchisi
J.Raxmonkulov	Sanoat texnologiyalari fakulteti dekan o'rinbosari, PhD.
N.Urakov	Metrologiya va texnologik mashinalar kafedrasida, PhD., katta o'qituvchisi
M.Bobomuradov	Mexanika fakulteti dekan o'rinbosari., PhD.
A.Qurbonov	Yengil sanoat va oziq-ovqat texnologiyalari kafedrasida assistenti

paxtani qayta ishlashga rolgang yordamida uzatish uskunasi va qo'zg'almas o'rnatilgan modul buzgich.

1-rasmda arrali jinli paxta tozalash korxonalarida chigitli paxtani quritish va tozalash texnologik jarayoni tizimi keltirilgan.

Xulosa: Iflosligi yuqori bo'lgan chigitli paxtani tozalash uchun mo'ljallangan uruvchi-silkituvchi barabanlar bilan ta'minlangan qiya tozalagichda, paxta oxirgi marta iflosliklardan tozalanadi. Paxtani tozalashda qoziqchali baraban bilan qobirg'ali reshlyotkaning vazifasini bajaruvchi, aylanadigan tishli disklarning o'zaro ta'siri natijasida amalga oshiriladi. Tozalagichga regeneratsiya seksiyasi xam joylashtirilgan. Iflosliklardan to'liq tozalangan chigitli paxta taqsimlovchi vintli konveyer yordamida jinlash jarayoniga uzatiladi.

Adabiyotlar:

1. A.Salimov, M.Ochilov, M.Pardayev Takomillashgan momiq ajratish qurilmasida chigitning shikastlanishini o'rganish. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya. Toshkent-2020

2. Paxtani dastlabki ishlashning muvofiqlashtirilgan texnologiyasi. (PDI 70-2017), T.: «Paxtasanoat ilmiy markazi», 2017.

3. F.B.Omonov umumiy tahriri ostida "Paxtani dastlabki ishlash bo'yicha spravochnik" T., "Voris nasriyot", 2008 y.

4. Bakhtiyor Karshiev, Azimjon Parpiev, Ilkhom Sabirov, Kamoliddin Yakubov, Ibrokhim Ismoilov. The effect of drum drying temperature on the moisture of cotton components//ANNALS OF FOREST RESEARCH ,Ann. For. Res. 65(1): 1935-1942, 2022 ISSN: 18448135, 20652445

5. Қаршиев Б.Э., Парпиев А.П. Paxta va uni komponentlarini katlamda quritiish tadqiqoti. // ЎзМУ хабарлари. Илмий журнал. ISSN 2181-7324. № 3/2, 2022, 432-434 б.

6. Қаршиев Б.Э., Парпиев А.П., Сайидова М.Х. Paxtani katlamda quritiishning aerodinamik rejimlarini aniqlash tadqiqoti. // Fan va texnologiyalar taraqqiёti. Илмий-техникавий ва амалий журнал. Бухоро. ISSN 2181-8193. №5, 2022, 307-311 б.

7. A.P.Parpiyev, B.N.Kuziyev, N.M.Ergashov, B.E.Qarshiyev. Tozalash jarayonida arrali seksiyalardan ajralib chiqqan chiqindi ulushlarini baholash natijalari taxlili. // O'zbekiston to'qimachilik jurnali. ISSN 2010-6262. №1, 2022, 4-13 б.

8. Каршиев Б.Э., Парпиев А.П., Хушбаков А.Н. Анализ температуры, влажности волокна и семян в технологических процессах на хлопкоочистительных предприятиях// INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE: YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS, 2022 Prague, Czech. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7117865>.

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARI UCHUN KADRLAR TAYYORLASHNI INTEGRATSION TIZIMI

A.R.Raximjonov¹, B.E.Qarshiyev²

Farg'ona politexnika instituti¹

Termiz muhandislik-texnologiya instituti²

Ma'lumki, paxta va undan ishlab chiqariladigan mahsulotlar O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy poydevorini mustaxkamlashda asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Shu maqsadda paxta xom ashyosidan qo'shimcha qiymatli tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish maqsadida olib borilayotgan izchil isloxotlar natijasida agrar sohada yangi tizim - klaster tizimi joriy etildi [1].

Bunda, 2018-yil 25-yanvardagi "Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarishini tashkil etishning zamonaviy shakllarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 53-sonli qarori asosida yuqori qo'shilgan qiymatga ega raqobatbardoshli mahsulotlar ishlab chiqarishni ta'minlashda asos bo'lib, xizmat qilmoqda [2-6].

Bunda tarkibiy o'zgarishlarni chuqurlashtirish, xom ashyoni chuqur qayta ishlash asosida yuqori qo'shimcha qiymatli tayyor mahsulot ishlab chiqarish bo'yicha jadal rivojlantirishga qaratilgan sifat jihatidan yangi bosqichga o'tkazish orqali ishlab chiqarishga energiya tejaydigan texnologiyalarni keng joriy etish, hamda mehnat unumdorligini oshirishga katta e'tibor qaratilgan.

Respublikada 2020-yilda jami 96 ta paxta-to'qimachilik ishlab chiqarish va klasterlari faoliyat yuritadi.

Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarish va klasterlari tomonidan 2020-yilda 906 313 gektar er maydoniga paxta xom ashyosi etishtiriladi. Bu Respublikadagi paxta xom ashyosi etishtiradigan umumiy er maydoning 87,7 %, tashkil etadi.

Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarish va klasterlari paxta xom ashyosi etishtirish davrida ilg'or zamonaviy innovatsion texnologiyalarni jalb etgan holda paxta hosildorligini qo'shimcha 10 sentnerga oshiradi.

Paxta-to'qimachilik klasterlari yuqori unumli paxta hosili olish uchun quyidagi ishlar amalga oshirilmoqda, jumladan:

- chigit ekiladigan er maydonlarini oziqlantirish uchun xorijdan (Rossiya, Qozog'iston) fosforli o'g'itlar hamda agrotexnik ishlovlar berish davrida zararkunandalarga qarshi kurashda kimyoviy preparatlar Xitoy, Turkiya, Rossiya, AQSH, Avstraliya, Shvetsiya va boshqa davlatlardan xarid qilinmoqda, chigit ekish uchun Xitoy, AQSH, Turkiya, Fransiya, Germaniya, Shvetsiya davlatlarida ishlab chiqarilgan zamonaviy bo'lgan 6, 8, 10, 12 qatorli xarid qilingan pnevmatik chigit ekish seyalkalarida amalga oshirilmoqda.

- paxta ekilgan er maydonlarining sug'orilishi qiyin bo'lgan joylarda zamonaviy tomchilatib sug'orish texnologiyalarini joriy etilmoqda.

Bugungi kunda, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-iyundagi "Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarishini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 397-sonli va "Paxta xom ashyosini etishtirish va va qayta ishlash kooperatsiyalari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 398-sonli qarorlari asosida talabini inobatga olib paxta-to'qimachilik ishlab chiqarish klasterlari va paxta xom ashyosini etishtirish va qayta ishlash kooperatsiyalari uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlash zaruriyati kelib chiqadi.

Shu bilan birga xom ashyodan ko'p bosqichli qo'shimcha qiymatli tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish jarayonlarini uzluksizligini va uzviyligini ta'minlaydigan texnologiyalarni biladigan hamda ushbu texnologiyalarni o'zaro bog'lanishda mahsulotlar sifatini boshqarish tizimi tushunadigan mutaxassislar yo'qligi katta muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu muammolarni hal etish faqatgina yangi ta'lim yo'nalishlari bo'yicha bakalavr tizimini shakllantirish orqali amalga oshirishni talab etadi. Bunda "Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarish texnologiyasi" va "Paxta xom ashyosini etishtirish va va qayta ishlash texnologiyasi" ta'lim yo'nalishlari tashkil etilishi lozim.

Ushbu ta'lim yo'nalishlarida tahsil olayotgan talabalar to'qimachilik-klasterlari bilan parallel ravishda o'quv jarayonlarini olib borishlari maqsadga muvofiqdir

Ushbu ta'lim yo'nalishlarida tayyorlanadigan bakalavrlar uchun o'quv reja va dasturlarni ishlab chiqishda paxta-to'qimachilik ishlab chiqarish klasterlari va kooperatsiyalarning talab va takliflari inobatga olib tayyorlanishi hamda, amaliyotlarni korxonalarda tashkil etish zarur. Kadrlarga ehtiyojmand klasterlar va korxonalar rahbarlari bilan bo'lgan suhbatlarda, haqiqatda, bugungi kunda malakali kadrlar etishmasligini ta'kidlab, klasterlar va kooperatsiyalar tizimida faoliyat yurituvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Salimov. Paxta va uning agrotexnikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2020 y. -224 bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 25 yanvardagi "Paxta-to'qimachilik ishlab chiqarishini tashkil etishning zamonaviy shakllarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 53-sonli qarori.

3. Каршиев Б.Э., Парпиев А.П., Абдуллаев Х.И. Исмоилов И.Д. Пахтани тозалашга тайёрлаш технологиясининг таҳлили// RESULTS OF NATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH. VOLUME 1. Issue 6 2022 SJIF- 4.431 ISSN: 2181-3639. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7182657>.

4. Каршиев Б.Э., Парпиев А.П. Равномерность сушки компонентов хлопка-сырца // Universum: технические науки. – 2022. – №. 9-2 (102). – С. 51-54.

5. Parpievich P. A. et al. Analysis of the results of the initial operation of cotton with high moisture in cotton cleaning plants //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 11. – С. 1026-1029.

6. Parpievich P. A. et al. Analysis of moisture at different points of cotton in the garment during the storage process of high-humidity cotton //Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 3. – С. 83-86.

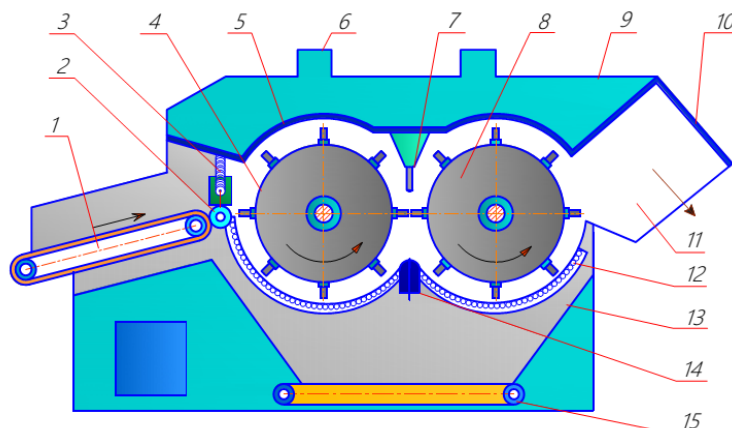
САРАЛАНГАН ЖУН ТОЛАСИНИ ТИТИШ-ТОЗАЛАШ УСКУНАСИНИНГ ТАЪМИНЛОВЧИ ВАЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ОРҚАЛИ ТОЛА ЎРАЛИБ ҚОЛИШ ҲОЛАТИНИ ОЛДИНИ ОЛИШ

доцент., Д.А.Жўраев, PhD., доцент. М.К.Урозов
Термиз муҳандислик-технология институти

Ушбу мақолада сараланган жун толасини титиш-тозалаш ускунасининг таъминловчи валик диаметри ва тишлари, тишлар қиялиги такомиллаштирилган. Натижада ускунанинг толани қабул қилишида валикка ўралиб қолиш ҳолати олди олинган.

Кириш. Жун толасига дастлабки ишлов бериш жараёнида титиш-тозалаш агрегатлари муҳим ўрин эгаллайди. Сабаби, тола ифлосликлардан яхши тозаланмаса, тола сифатига, толадан олинадиган маҳсулотларни сифат кўрсаткичларига салбий таъсир кўрсатади. Жун толасини тозалаш 2 хил усулда амалга оширилади: механик ва кимёвий усулларда. Механик усулда толани уриш, титиш ва юмшатиш йўли билан тозаласа, кимёвий усулда-турли эритма ва ишқорлар ёрдамида ювиб тозаланadi. Жун толаси таркибидаги ифлосликлар аралашиб тутам бўлиб қолиши натижасида механик усулда тозаловчи ускуналарни таъминлаш механизмларида кўп муаммолар учрайди.

Тадқиқот методологияси. Маҳаллий жун толасига дастлабки ишлов бериш жараёнида титиш-тозалаш агрегатлари муҳим ўрин эгаллайди. Ҳозирги кунда мамлакатимиздаги жунни қайта ишлаш заводларида ТП-90-Ш1, 2БТ ва 2БТ-150-Ш русумидаги титиш-тозалаш агрегатлари ишлатилмоқда.

1-расм. 2БТ-150Ш русумли титиш агрегати схемаси

таъминловчи конвейр; 2-таъминловчи валик; 3-пружина; 4, 8-қозикчали барабанлар; 5-тўр қопқоқ; 6-кувур; 7-ҳаракатланувчи қозиклар; 9-корпус; 10-қопқоқ; 11-тола чиқиш нови; 12-колосникли панжара; 13-ифлослик бункери; 14-устун; 15-ифлослик конвейри.

Бу ускунанинг камчилиги, таъминловчи қисми конструктив жиҳатдан ноқулай

38	Анализ бесступенных передач Н.К.Дадаханов, Х.Ш.Патгаев	115
39	Elastik qoziqchalarning ikki va undan ortiq paxta bo'lakchalaridan iflosliklarni ajratish samaradorligiga bog'liqligini modellashtirish X.Y.Ulug'muradov (PhD) assistent, R.M.Muradov t.f.d., professor	117
40	Study of the physical-mechanical properties of denim fabric with stretch characteristics X.Rasulbek, D. Kadirova, O.Abdurahmonov	120
41	Такомиллаштирилган пахта регенераторида олиб борилган тадқиқот натижалари т.ф.ф.д. (PhD), доцент Т.О.Туйчиев, таянч докторант А.Д.Гафуров, PhD., Б.Э.Қаршиев	125
42	Takomillashtirilgan tozalash jarayonidan chiqqan chigitli paxtaning amaliy va nazariy izlanishlar nazariyasiga asoslanib paxtani quritish rejimini ishlab chiqish A.R.Raximjonov, B.E.Qarshiyev	128
43	Paxta-to'qimachilik klasterlari uchun kadrlar tayyorlashni integratsion tizimi A.R.Raximjonov, B.E.Qarshiyev	130
44	Сараланган жун толасини титиш-тозалаш ускунасининг таъминловчи валигини такомиллаштириш орқали тола ўралиб қолиш ҳолатини олдини олиш доцент., Д.А.Жўраев, PhD., доцент. М.К.Урозов	132
45	Чигитли пахта таркибидаги ифлослик аралашмаларни микдорлари бўйича ўзгаришлар таҳлили доцент., Д.А.Жўраев	134
46	Takomillashtirilgan tozalash texnologiyasini ishlab chiqarishga joriy etish A.R.Raximjonov, B.E.Qarshiyev	137
47	2БТ-150Ш титиш-тозалаш ускунасининг таъминлаш механизмига хомашё бункери ўрнатиш орқали иш унумдорлигини ошириш таҳлили доцент., Д.А.Жўраев, PhD., доцент. М.К.Урозов, доцент. Р.М.Янгибоев	139
48	Pnevmomehanik usulda ip yigirish texnologiyasi xususiyatlari t.f.f.d., dotsent. D.E.Kazakova, laborant S.I.Tojmuradov	143
49	Abrasiv jilviroshning ishlov beriladigan material bilan o'zaro aloqa ta'sirida sirt faol moddalarning roli Magistr. Jumaniyazov A.E., t.f.f.d., dotsent. Butovskiy P.M., t.f.f.d. dotsent. Narmatov E.A., t.f.n., dots. Safarov N.Q.	145
50	Пахтани майда ифлосликлардан тозалаш ускунасида ҳаво ҳаракатининг тозалаш самардорлигига таъсири М.Ғ.Джурраев, С.О.Ҳамдуллаева, Ш.Ш.Ҳакимов	148
51	Jilvirlash jarayonida abrazuv toshning kesish zonasidagi haroratni va ishlov beriladigan qismning sirt qatlami materialidagi texnologik qoldiq kuchlanishlarning tahlili Magistr. A.E.Jumaniyazov, talaba. K.F.Sayfullayeva, t.f.f.d. dotsent. E.A.Narmatov, t.f.n., dots. N.Q.Safarov	152
52	Пахтани йирик ифлосликлардан тозалагичининг таъминлагичини технологик параметрларини аниқлаш бўйича тажриба натижалари А.О.Ибрагимов	154
53	Tolani jinlash mashinasida kolosnik panjarasini ishlash muddatini oshirish talaba K.F.Sayfullayeva, t.f.f.d., dotsent. E.A. Narmatov, t.f.n., dots. N.Q.Safarov	157
54	Paxta tozalash korxonalarida atrof-muhitga chiqariladigan ifloslik va chang havoni tozalash jarayonini taxlili mustaqil izlanuvchi O.A.Salimov, professor B.M.Mardonov	160
55	Исследование определения изгибной жесткости пакетных конструкций	162

**“PAXTA TOZALASH, TO‘QIMACHILIK VA YENGIL SANOAT
SOHALARINING TEXNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH”**

mavzusidagi xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallar to‘plami

Muharrirlar: O‘.Axmedov

Musahhih: M.Urozov

Texnik muharrir: N.Safarov

O.Ochildiyev

A.Allanazarov

F.Omonov

Kompyuterda saxifalovchilar: B.Qarshiyev

O.Abdurahmonov

R.Yangiboyev

Terishga 00.00.2023-yilda berildi. Bosishga 00.00.2023-yilda ruxsat etildi.
Ofset qog‘ozi. Cambria garniturasida. Shartli bosma tabog‘i 25,25.

TerDU nashr-matbaa markazi nashriyoti.

Termiz davlat universiteti nashr-matbaa bosmaxonasida chop etildi.

Manzil: Termiz shahri, “Barkamol avlod” ko‘chasi, 43-uy.